

Moralfilosofins klassiker

Kant 2

Första avdelningen

Övergång från den vanliga sedliga förnuftskunskapen till den filosofiska

SYFTE Identifiera – "spåra upp" – moralens grundläggande princip genom en analys av givna förnufts-begrepp om moraliskt värde.

Fortsättning från förra föreläsningen

Pliktenligt handlande

Pliktenliga handlingar kan utföras

1. av **omedelbar böjelse**
2. av **rationell egennytta**
3. av **pliktkänsla** (plikten för pliktens skull)

Endast typ 3 utgör moraliska handlingar.

Alltså: alla moraliska handlingar är pliktenliga,
men alla pliktenliga handlingar är inte moraliska.

Exempel 1 – **Omedelbar böjelse**

- Det är en plikt att göra gott, t.ex. att tillgodose andra människors behov.
- En person som gör gott för andra handlar pliktenligt.
- *Men **varför** handlar personen så?*
- Om det är för att han/hon helt enkelt är medlidsamt inställd och mår bra av att hjälpa andra, så har handlandet ingen moralisk halt. Det är trevligt, behagligt, angenämt etc, men inte **moraliskt** (värdefullt).

Exempel 2 – **Rationell egennytta**

- Ärlighet är en plikt.
- En köpman som inte tar ut överpriser av t.ex. oerfarna kunder handlar pliktenligt.
- Om köpmannens motiv är att han vill ha ett gott rykte för att hans affärsverksamhet skall blomstra, så har hans agerande ingen "moralisk halt", även om det är till stor nytta för andra.

Exempel 3 – Plikten för pliktens skull

- Att bevara sitt liv är en plikt.
- Den som bevarar sitt liv handlar pliktenligt.
- Den som håller sig vid liv trots förlorad livslust (pga motgångar och hopplösa bekymmer) **just för att** det är en plikt handlar dessutom moraliskt.
- När blotta pliktmedvetandet är tillräckligt för att göra som plikten kräver får handlandet en moralisk halt.

Tre satser om plikt

- 1) En handling är moraliskt **god** om den utförs **av plikt**.
- 2) En handling av plikt får sitt moraliska värde av den **maxim** i enlighet med vilken man beslutar sig för handlingen.
- 3) Plikten är en handlings nödvändighet av **aktning för lagen**.

Maxim = subjektiv handlingsprincip   Lag = objektiv handlingsprincip

Aktning för lagen

- Aktning är en känsla, som är källan till allt moraliskt intresse.
- Men hur kan en känsla spela roll i Kants etik, där allt empiriskt – inklusive sinnlighetens känslor – har rensats bort?

SVAR:

- Aktning är en **rationell** känsla, sprungen ur **förnuftets egenaktivitet** och således inte grundad på någonting sinnligt!

Att identifiera moralens grundläggande princip

En lag är en objektiv princip, som är allmängiltig och nödvändig. Den gäller alla förnuftsvarelser på ett ovillkorligt sätt.

Moralens grundläggande princip måste vara sådan att **den rena föreställningen om denna lag** – utan tanke på följderna av att lyda lagen – med nödvändighet är innesluten i **motivet hos en god vilja**.

Detta motiv måste således vara **formellt** och **inte innesluta några materiella bevekelsegrunder** i termer av begär och nytta.

Det formella motivet måste vara: **lagenligheten i sig**

Moralens grundläggande princip

- En lag som påbjuder ”handlingarnas allmänna lagbundenhet”.
- En lag som kräver att våra handlingar skall rätta sig efter allmänna lagar.

Den moraliska lagen identifieras

”Med andra ord skall jag aldrig bete mig på ett annat sätt än att jag också kan önska att min maxim skall bli en allmän lag”.

Jag måste kunna acceptera att mina maximer (subjektiva handlingsprinciper) blir allmänna lagar (objektiva handlingsprinciper).

Kants universaliserbarhetskrav

- Moralens grundläggande princip föreskriver inget specifikt handlande.
- Den är i stället en **supernorm** eller **metanorm** – en norm för hur man skall välja normer.
- Man skall alltid välja handlingsnorm på ett sådant sätt att man kan acceptera att den upphöjs till allmän lag.

Varför moralfilosofi?

- Vanliga människor behöver inte moralfilosofi för att veta vad som är gott och ont, rätt och fel. Vanligt sunt förnuft ger tillräckligt god, ibland rentav bättre vägledning i moralfrågor.
- *”För att (...) veta vad jag bör göra för att mitt viljande skall vara sedligt gott behövs alls inget skarpsinne”...*
- När vi tänker förnuftigt i moralfrågor använder vi redan (implicit) moralens högsta princip = universaliserbarhetskravet.

Risken för självbedrägeri och förförelse

- ① Människor kan bli invecklade i ett slags självbedrägeri pga frestelser från böjelser och begär och intala sig att det som de åtrår och åstundar är moraliskt gott.
- ② Människor kan bli lurade eller förförda av falsk filosofi som lägger böjelser och begär till grund för moralen, vilket kan leda till moraliskt förfall och urholkning.

Därför behövs (ren) moralfilosofi!

Avdelning 2   Övergång från den allmänt tillgängliga moralfilosofin till sedernas metafysik

Nu måste jag ”spåra och tydligt framställa den praktiska förnuftsformågan från de allmänna reglerna för dess bestämning till den punkt där pliktens begrepp framspringer ur den”!

Praktiskt förnuft

- Utmärkande för förnuftiga varelser med vilja: förmågan att handla utifrån principiella skäl – ”i enlighet med föreställningen om lagar”. Viljan är en sorts praktiskt förnuft.

Internalism vad gäller handlingsskäl

Erkänner jag att S är ett giltigt skäl för att utföra handlingen H, så kan min vilja inte vara likgiltig inför detta – den måste *i någon grad* motiveras till handling.

Former av praktiskt förnuft

Bör

1. Icke-moraliskt

Normativa principer uppfattas som *nödgande*, som att de handlingar som föreskrivs är *praktiskt nödvändiga*, av skäl som är giltiga för varje förnuftig varelse.

Preskriptivism
Normativa principer är (i grunden) *imperativ* (befallningar) som förnuftet riktar till personen.

2. Moraliskt

Skall

Icke-moraliskt praktiskt förnuft

- ”Bör” uttrycker ett *hypotetiskt imperativ*.
- **Mål/medel-rationalitet** – ett hypotetiskt imperativ föreskriver en handling som är nödvändig som medel för att nå ett mål.
- Den föreskrivna handlingens nödvändighet är *villkorad* – av att man vill målet.

Två slags hypotetiska imperativ

1. TEKNISKA IMPERATIV

Framställer handlingar som nödvändiga för **möjliga mål** – dvs mål man kan ha, men inte måste ha.

Färdighetsregler

”Om du vill bota patienten, gör X”

”Om du vill giftmörda någon, gör X”

Kallas problematiska principer för att målets verklighet är problematiserad (= målet är valfritt)

2. PRAGMATISKA IMPERATIV

Tillhör välfärdens område och rör ett **verkligt mål** som alla faktiskt har: lycka.

Klokhetsråd

”Gör X, så blir du lycklig”

Kallas assertoriska principer för att målets verklighet är bejakad (= målet är givet – lycka är ett naturligt ändamål)

Varför kallas pragmatiska imperativ för råd snarare än regler?

- "Lycka" är ett obestämt begrepp.

"trots att varje människa önskar uppnå den [lyckan], kan hon aldrig bli helt överens med sig själv och bestämt säga vad hon önskar och vill. Orsaken till detta är att samtliga element som hör till begreppet lycksalighet är empiriska, dvs. måste hämtas från erfarenheten"

Det är alltså inte a priori givet vad som är förbundet med lycka och därmed inte heller vad som gör oss lyckliga.

Hur är hypotetiska imperativ möjliga?

= Vad grundar de sig på? Hur kan de vara giltiga?

Hypotetiska imperativ grundar sig på en **analytiskt sann sats** (en nödvändig sanning) om förnuftiga varelsers vilja:

”Den som vill ändamålet, vill (försåvitt förnuftet utövar ett avgörande inflytande över hans handlingar) också det därtill oundgängligen nödvändiga medel som står honom till buds”

Den som vill målet, vill också det nödvändiga medlet för att nå målet.

Moraliskt praktiskt förnuft

Moralens imperativ är kategoriskt

- Det villkoras inte av att man vill ett visst mål
- Det föreskriver ett handlande som **rätt och slätt gott** eller **gott i sig** – inte som gott som medel till något annat mål
- Den föreskrivna handlingen framställs som **objektivt nödvändig i sig själv** – ”utan relatering till något annat syfte”

Det kategoriska imperativet

- ① är en **apodiktisk princip** – som är absolut nödvändig
- ② är en **lag** i strikt mening: ”Ty endast lagen för med sig begreppet om en ovillkorlig och därtill objektiv och således allmängiltig nödvändighet” ...
- ③ är ett förnuftets **bud** – en lag som måste efterlevas ”även i strid mot böjelsen” (”Du skall” snarare än ”Du bör”)

Hur är det kategoriska imperativet möjligt?

- Hur kan ett sådant absolut imperativ vara giltigt och nödgande för viljan hos ofullkomliga förnuftsvarer som vi?
- Svaret kan inte fås fram genom begreppsanalys.

- Begreppet om den moraliska lagen (**2**) finns inte analytiskt inneslutet i begreppet om viljan hos en ofullkomlig förnuftsvarer (**1**).
- Det kategoriska imperativet och alla plikter som härleds ur det är nödvändiga sanningar; dock ej analytiska.
- **Syntetiska satser a priori.**
- Den nödvändiga kopplingen mellan **1** och **2** kan endast påvisas genom en **syntes**, där **1** och **2** förbinds med varandra via ett tredje led, **3**, som i sig inrymmer **1** och **2**.

Om man tänker sig ett hypotetiskt imperativ...

så vet man inte vad det innehåller förrän det inskränkande villkoret är givet.

Ex. "Om du vill häva lunginflammationen hos en patient" (**villkor**) – "Gör X!" (**imperativ**)

Om man tänker sig ett kategoriskt imperativ...

så vet man genast vad det innehåller!

”Ty då imperativet förutom lagen endast innehåller nödvändigheten av att maximen är i överensstämmelse med lagen, medan lagen inte innehåller något inskränkande villkor, återstår inget annat än själva allmänheten hos den lag med vilken handlingsmaximen skall stämma överens”

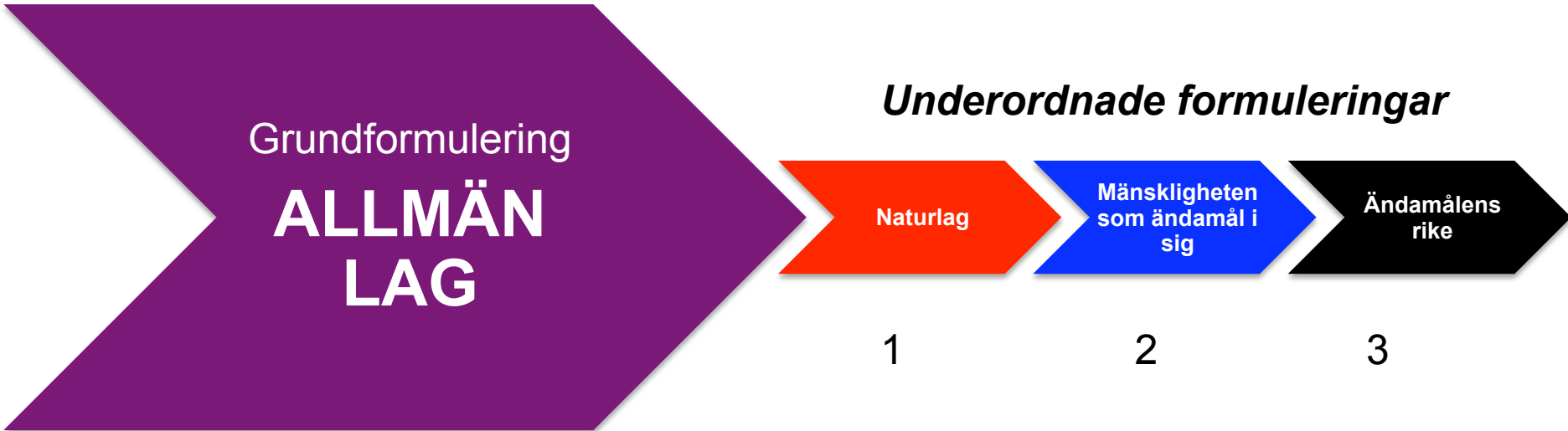
Innehåll: Maximen måste vara möjlig som allmän lag.

Grundformuleringen av det kategoriska imperativet

”Det kategoriska imperativet är alltså bara ett enda, nämligen: **Handla endast efter den maxim genom vilken du tillika kan vilja att den blir en allmän lag**”.

Moraliskt tänkande

- Alla specifika plikter kan härledas ur det kategoriska imperativet.

Det kategoriska imperativets test

Kan jag vilja att maximen blir en allmän lag?

- ① **Logisk möjlighet.** Är maximen överhuvudtaget möjlig som allmän lag? Eller finns en "tankens motsägelse"?
- ② **Den nödvändiga viljan hos en förnuftig varelse.** Är maximen förenlig med sådant viljande? Eller finns en "viljans motsägelse"?

En maxim måste klara både (1) och (2) för att vara moraliskt tillåten.